

Jan Smolarz

Zbiory specjalne Biblioteki im. H. Łopacińskiego w Lublinie

Dokumenty należące współcześnie do zbiorów specjalnych dały początek zbiorom bibliotecznym. Według dotychczas prawie powszechnie przyjmowanej periodyzacji do końca XVIII w. dzieje bibliotek są tożsame z historią zbiorów specjalnych, jeśli pominiemy synkretyczność w gromadzeniu tzw. pamiątek przeszłości wielu historycznych kolekcji. Od czasów Jana Gutenberga oczywista jest odrębność książki drukowanej, ale jej okres inkunabulistyczny dowodzi ewolucyjności procesu, który w praktyce bibliotecznej z pewnym oporem poddawał się wprowadzanym konwencjom. Podobnie miało się z kartografią, której okres „pierwotny” trwał znacznie dłużej. W XVII-XVIII w. w zbiorach bibliecznych wydzieliły się rękopisy. Lecz na ogół zbiory specjalne w organizacyjnej strukturze przedmiotowej biblioteki wyodrębniły się dopiero w dwóch ostatnich stuleciach i proces ten trwa. Pełnią głównie funkcję naukową i dokumentacyjną. Ich proveniencja jest historyczna lub współczesna, zabytkowa bądź związana z obecnym rozwojem cywilizacyjnym społeczeństw. Oprócz wcześniejszych przypadków, rękopisy, inkunabuły, mapy, atlasy, ryciny, zaczęto wydzielać w pierwszej połowie XIX w., fotografie – w XX w., dokumenty życia społecznego, materiały audiowizualne, normy, patenty, katalogi, cenniki i inne - przed i po II wojnie światowej. Zbiory specjalne wymagają odmiennych, specjalistycznych procedur bibliecznych w zakresie ich gromadzenia, opracowania, udostępniania, przechowywania, ochrony, konserwacji itd. Gromadzą je przeważnie biblioteki naukowe i specjalne. Znajdują się również w innych bibliotekach i instytucjach oraz zbiorach prywatnych, w tym prze-

chowujących przetrwałę części historycznych kolekcji. Nierzadko spotyka się wśród nich biblioteczne klejnoty - cymelia¹.

Jan Łoś w liście do Aleksandra Jaworowskiego z 24 I 1916 r. sformułował domysł o proveniencji tzw. *Fragmentu Łopacińskiego*, zaś w konkluzji rozważań napisał: „[...] Łopacińskiemu często ludzie dawali w podarku to, czego innym nawet pokazać nie chcieli”². Kazimierz Jaczewski w podsumowaniu pierwszego ćwierćwiecza Biblioteki m.in. powiedział o jej patronie: „Znoszono doń chętnie pergaminy, stare dokumenty, raptularze ocalałe na strychach i poddaszach. Łopaciński wszystko to z radosnym sercem w swoim księgozbiornie umieszczał, okiem znawcy segregował i troskliwą opieką otaczał; ostatni grosz oddawał, byle ocalić książki od zniszczenia. Tym sposobem zdołał w ciągu 20-letniego pobytu w Lublinie zgromadzić księgozbiór nie do wiary w treść bogaty, liczący z górą 10 000 tomów, oprócz tego wiele rycin, atlasów, monet i przedmiotów muzealnych”³. Zakupiony aktem notarialnym z 27 IX 1907 r. księgozbiór Łopacińskiego liczył 8500 dzieł w 11 775 tomach⁴. Ścisłe obliczenie zbiorów

¹ W. Mincer, K. Podlaszewska. *Zbiory specjalne jako warsztat pracy naukowej*. „Zeszyty Naukowe UMK w Toruniu”, Nauki Hum.- Społ. Zesz. 29. Nauka o Książce V, Toruń 1968 s. 4-15; *Encyklopedia wiedzy o książce*. Wrocław 1971 szp. 2607-2609; [J. Cygańska] J. C. *Zbiory specjalne*. [W:] *Encyklopedia współczesnego bibliotekarstwa polskiego*. Wrocław 1976. s. 321.

² Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. H. Łopacińskiego w Lublinie (dalej BŁ), rkps 611.

³ K. Jaczewski. *Pierwsze ćwierćwiecze Biblioteki Publicznej imienia Hieronima Łopacińskiego w Lublinie*. Lublin 1933, s. 7.

⁴ W *Ustawie Towarzystwa Biblioteki Publicznej imienia Hieronima Łopacińskiego w Lublinie*. Lublin 1907 o zbiorach specjalnych mówi się w § 3. s. 4: „Biblioteka użycza osobom zgłaszającym się: książek [w tym starych druków – J. S.], pism periodycznych [w tym wydanych przed 1801 r. – J. S.] i w ogóle wszelkich wydawnictw w języku polskim i innych, jak niemniej rękopisów, map, atlasów, nut, rycin, rysunków i innych zbiorów naukowych, jakie mogą być przydatne do studiów naukowych i w ogóle do celów kształcenia się”. Wcześniejsze paragrafy określiły cel Towarzystwa i Biblioteki (współdziałanie w rozwoju nauki i oświaty) oraz teren ich działalności (jednostka administracyjna, której stolicą jest Lublin). BŁ, [Protokoły z posiedzeń Zarządu Towarzystwa Biblioteki Publicznej im. H. Łopacińskiego w Lublinie. T. 1, lata 1907-1921], k. 24; zob.: K. Sarnecka. *Biblioteka Publiczna im. H. Łopacińskiego [inc.]*, „Przegl. Bibl.” 1934 z. 4 s. 254; K. Gawarecka. *Dzieje Biblioteki im. H. Łopacińskiego w Lublinie*, [W:] *Hieronim Łopaciński i Biblioteka Jego Imienia w Lublinie 1907-1957*. Lublin 1957, s. 134; J. Smolarz. *Imienia Hieronima Łopacińskiego*. „Bibl. Lub.” 1982 R. 27 nr 1/4 s. 6. M. Łuszczynska. *Dział Zbiorów Specjalnych Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej im. H. Łopacińskiego w Lublinie*. „Bibl. Lub.” 1983 R. 28 nr 1/4 s. 40, 42.

specjalnych, które znajdowały się w spuściźnie Łopacińskiego, nie jest możliwe, ponieważ w czasie ich zakupu i w ciągu kolejnych kilku lat nie zostały one w całości spisane ani jakkolwiek oszacowane⁵.

Rękopisy

Względnie wcześniej samodzielnej inwentaryzacji i skatalogowania doczekały się rękopisy. Sto jednostek decyzją spadkobierców Łopacińskiego znalazło się w zbiorach Akademii Umiejętności w Krakowie⁶. W stosunku do 1314 pierwszych jednostek, pozostałych w Lublinie, dokonał tego w 1912 r. Aleksander Jaworowski, wówczas skarbnik Towarzystwa Biblioteki Publicznej im. H. Łopacińskiego, a później jego prezes. Drukiem ukazał się katalog w połowie 1913 r. jako nr 1 serii wydawnictw TBP im. Łopacińskiego⁷. W latach I wojny zinwentaryzował kolejne 414 jednostek (w 1914 r. było 1359 rękopisów, w 1916 r. – 1644 rękopisy), które zostały wydane w tzw. *Dodatku I-szym* w 1917 r.⁸. W obu częściach katalogu swoje autorstwo ograniczył A. Jaworowski określeniem „zestawił”. Przesadna to skromność, konwencja czy ścisłość? Kompetencje

⁵ Nasza informacja ma charakter wstępny, ogólny lub fragmentaryczny, sprawozdawczy. Dotyczy przeważnie gromadzenia zbiorów specjalnych i ich preferencyjnej prezentacji. Prologiem głównego tematu powinno być omówienie profilu gromadzenia tych zbiorów, lecz nie mieści się to w przyjętej objętości tekstu. Profil gromadzenia zbiorów specjalnych Biblioteki wynika z jej statusu (publiczna biblioteka naukowa), funkcji (biblioteka regionalna obsługująca miasto i województwo) i rzeczywistych usług informacyjnych i naukowych w zasięgu ponadregionalnym. Ustaleń dokonywano na podstawie różnorodnych źródeł akcesyjno-prowienicyjnych, lecz przede wszystkim w oparciu o inwentarze i sprawozdania rocznego Działu Zbiorów Specjalnych. Dominujące jest ujęcie statystyczne materiału. Posłużono się metodą historyczną, lecz wykorzystywano także metody: prowienicyjną i obserwacji towarzyszącej. Kolejność omawiania poszczególnych zbiorów – wg lat założenia dla nich samodzielnych inwentarzy.

⁶ J. Łoś. *Wiadomość o zbiorach śp. Hieronima Łopacińskiego*. „Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń” AU 1909. nr 2. s. 3-8; J. Czubek. *Katalog rękopisów Akademii Umiejętności w Krakowie: dodatek I*. Kraków 1912. sygn. 1700-1799, s. 20-50.

⁷ *Katalog rękopisów Biblioteki Publicznej im. Łopacińskiego w Lublinie, zestawil* A. Jaworowski. Lublin 1913. Rec. I. Baranowski. „Książka” 1913 nr 7 s. 343-344. Druk katalogu sfinansował Tadeusz Piotrowski.

⁸ *Katalog rękopisów Biblioteki Publicznej im. Łopacińskiego w Lublinie: dodatek I-szy*. Zestawił A. Jaworowski. Lublin 1917. Zob. też A. Padziński. *Udział Aleksandra Jaworowskiego w opracowaniu zbiorów Biblioteki Publicznej im. H. Łopacińskiego w Lublinie*. „Bibl. Lub.” 1994 R. 39 s. 6-7.

bibliotekarskie A. Jaworowskiego były znane co najmniej od 1885 r., lecz w Bibliotece Publicznej im. H. Łopacińskiego głównie kierował m. in. pracami inwentaryzacyjno-katalogowymi, zaś wykonywał je kilku lub kilkunastoosobowy zespół. W pierwszej księdze inwentarzowej, zwanej obecnie akcesyjną, jednostki 1781-1805 wg A. Jaworowskiego „Opisywał p. Jan Riabinin”. Od sygnatury nr 1881 znajdują się nieliczne wpisy, m. in. Felicji Wolińskiej. Uzupełnienia za lata II wojny światowej wpisywała już Wanda Szwarcówna, później Zbigniew Chmyłko, Jan Smolarz, Joanna Kozińska. Kolejne katalogi rękopisów Biblioteki im. H. Łopacińskiego ukazały się w latach: 1964, 1980 (autorstwa Wandy Szwarcówny), 1997 (autor Włodzimierz Pigła) i 1988 (autorzy Wanda Szwarcówna i Jan Smolarz)⁹.

Na podstawie pierwszego katalogu A. Jaworowskiego wiadomo, że w zbiorach Łopacińskiego znajdowało się co najmniej 700 jednostek rękopisów, nie wliczając przeniesionych do Krakowa. Pozostała akcesja była dorobkiem Towarzystwa, które szczególnie w latach 1907-1917 przyjęło ponad tysiąc jednostek darów od 35 udokumentowanych w katalogach ofiarodawców. Znacznie mniejszy przybytek zanotowano w okresie międzywojennym. Przed II wojną światową akcesyjny zbiór rękopisów liczył ok. 2000 jednostek. W lipcu 1946 r. stwierdzono brak prawie 400 rękopisów¹⁰, które później częściowo odnaleziono. Po wojnie zbiór był uzupełniany przede wszystkim o rękopisy związane z Lublinem i regionem lubelskim. W latach 1952-1963 skatalogowano niektóre rękopisy z akcesji przedwojennych, m. in. Henryka Wiercińskiego, rodziny Liniewskich, Bolesława Prusa (Aleksandra Głowackiego), Seminarium Duchownego w Chełmie (wprowadzając konkordancję sygnatur), a także nowe rękopisy (z 1948 r. rodziny Makowskich, dotyczące stosunków z Elizą Orzeszkową, z 1951 r. Muzeum Lubelskiego w Nałęczowie). Z lat 1964-1977 pochodzą spuścizny Józefa Nikodema Kłosowskiego, Feliksa Araszkiwicza, ks. Ludwika Zalewskiego, Jana Dąbrowskiego, rodziny Konopków, materiały do konspi-

⁹ *Katalog rękopisów Biblioteki Publicznej im. H. Łopacińskiego w Lublinie*. Cz. 3, sygnatury 1729-2043. Oprac. W. Szwarcówna. Lublin 1964; Cz. 4, sygnatury 2044-2226 oprac. też, Lublin 1980; Cz. 5, sygnatury 2227 - 2388 oprac. też, wstęp i redakcja J. Smolarz. Lublin 1980; Cz. 6, sygnatury 2389-2810; *Spuścizna Aleksandra Bryka*. Oprac. W. Pigła. Lublin 1997.

¹⁰ J. Rudniańska. *Biblioteka Publ[iczna] im. H. Łopacińskiego*. „Bibliotekarz” 1946 nr 8/9 s. 182-183.

racji zbrojnej na Lubelszczyźnie w latach II wojny światowej, szczególnie Armii Krajowej i Batalionów Chłopskich, archiwum Lubelskiego Związku Pracy Kulturalnej. W następnych latach wpłynęły rękopisy rodziny Goetrzów i Riabininów, w tym Jana Riabinina, Jana Parandowskiego, dalsza część materiałów ks. L. Zalewskiego, w tym dokumenty Lubelskiego Towarzystwa Miłośników Książki z lat przedwojennych, które odnaleziono w otrzymanej części zbiorów Wiktora Ziółkowskiego. W 1984 r. pozyskano spuściznę Marii Bechczyc-Rudnickiej, kolejno materiały rodziny Szychiewiczów i Pyzikowskich, dotyczące historii Staatsbibliothek w Lublinie w latach 1941-1944, część spuścizny architekta Tadeusza Witkowskiego i in. W 1987 r. zakupiono zbiory muzyczne Aleksandra Bryka (422 jednostki inwentarzowe, 1313 jednostek katalogowych, zawierające 1230 utworów muzycznych). W akcesji posiadamy powojenne archiwum Lubelskiego Oddziału Związku Literatów Polskich, część testamentowej spuścizny Ireneusza Cabana, część archiwów redakcji „Relacji” i „Akcentu” oraz wiele mniejszych darowizn.

W opracowanych zbiorach znajduje się kilkanaście archiwów rodzinnych i ich fragmentów, a wśród nich Jankowskich, Kickich, Kowerskich, Lubomirskich, Orzechowskich, Suchodolskich, Ziółkowskich, rękopisy klasztorne i kościelne (w tym fragment lubelskiego archiwum oo. dominikanów z lat 1530-1823), dokumenty cechowe i miejskie, fragmenty archiwów instytucji, organizacji, towarzystw i czasopisma „Pamiętnik Lubelski”, spuścizny około dwudziestu osób, dwadzieścia kilka rękopisów dotyczących Żydów i inne ciekawe źródła. Ogółem na koniec pierwszego półrocza 2000 r. liczba rękopisów wynosiła 2757 jednostek inwentarzowych rękopisów opracowanych (3626 jednostek katalogowych), w tym średniowiecznych - 26, z XVI-XVII w. - 1361, XIX-XX w. - 1348 jednostek. Zob. tab. 1.

Wśród najcenniejszych obiektów rękopiśmiennych znajdują się: fragment rękopisu z tekstem polskim z końca XIV w., zwany *Fragmentem Łopacińskiego* (jedenaście pasków pergaminowych ciętych pionowo, obustronnie zapisanych), tzw. *Kronika Dzierzwy* (końcowa część większego kodeksu, zawierającego także inne źródła polskie, spisane przez Macieja z Grodziska ok. 1508 r.). Trzy autografy prac ks. Piotra Ściegiennego, papiery rodziny Biernackich ze spuścizną Konstancji Biernackiej, licząca ok. 8 tys. listów korespondencja W. Ziółkowskiego. Nadto dotyczące Wąwolnicy dokumenty z lat 1374-1766, przywileje królewskie dla miasta Lublina z lat 1474-1611, kopie dziennika sejmu unii polsko-litewskiej w 1569 r., księgi rękopiśmienne,

w tym redakcji ruskiej Apostoła z XVI w., akt zezwalający na osiedlanie Ormian i Żydów w Kazimierzu Dolnym z 1746 r., *Życiorys i nauki Jakuba Franka*, założyciela sekty frankistów z 1790 r., materiały dotyczące powstania styczniowego 1863 r., w tym Henryka Wiercieńskiego, pamiętniki, autografy Tadeusza Kościuszki, literackie Henryka Sienkiewicza, Władysława Reymonta, Elizy Orzeszkowej, Bolesława Prusa, Józefa Czechowicza, Jana Parandowskiego i współczesnych pisarzy regionu lubelskiego, relacje członków Armii Krajowej i innych organizacji konspiracyjnych na Lubelszczyźnie¹¹.

¹¹ O rękopisach pisali m.in. J. Łoś. *Wiadomość o zbiorach...* s. 3-8; Tenże *Początki piśmiennictwa polskiego*. wyd. 2. Lwów 1922, s. 231-234; W. Kętrzyński. *O rękopisie nr 470 Biblioteki Publicznej im. H. Łopacińskiego w Lublinie*. „Rozpr. i Sprawozd.”. Wyd. Hist.-Filol. AU 1917 [R.] 35 s. 40; A. Jaworowski. *Zamościana w Bibliotece Publicznej im. Łopacińskiego w Lublinie*. „Kron. Pow. Zamoj.” 1918 [R.] 1 t. 3 s. 18-19; F. Araszkiewicz. *Ze spuścizny rękopiśmiennej B. Prusa*. [W:] *Ignacemu Chrzanowskiemu uczniowie lubliniacy*. Lublin 1926, s. 9-30; Tenże. *Rękopis B. Prusa o kompozycji*. „Pam. Lit.” 1926 s. 633-646; L. Kamykowski. *Z teki redaktorskiej W. Olechnowiczowej: listy Prusa, Konopnickiej, Orzeszkowej, Gawalewicza i in.* „Ruch. Lit.” 1933 nr 1/2 s. 20-25; M. Tyrowicz. *Inedita ks. Piotra Ściegiennego*. „Pam. Kielecki” 1947 s. 154-169; K. Gawarecka. *Dział rękopiśmienny w Bibliotece im. H. Łopacińskiego*. „Życie Lub.” 1948 nr 286 s. 3. Toż. „Bibliotekarz” 1950 nr 5/6 s. 90-91; J. Willaume. *Położenie włościan i antagonizm klasowy w Gościeradowie u schyłku epoki feudalnej*. „Annales UMCS” Sec. F. Vol. VI. 1 1952; W. Szwarcówna. *Rękopisy w Bibliotece im. H. Łopacińskiego*. [W:] *Hieronim Łopaciński i Biblioteka...* op. cit. s. 175-186; Taż. *Autografy pisarzy polskich w Wojewódzkiej i Miejskiej Bibliotece Publicznej im. H. Łopacińskiego*. „Bibl. Lub.” 1970 nr 3/4 s. 4-25; Taż. *O proveniencji niektórych rękopisów w zbiorach Biblioteki im. H. Łopacińskiego*. „Bibl. Lub.” 1970 R. 15 nr 1/2 s. 21-28; Taż. *Spuścizna Wiktora Ziółkowskiego w Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej im. H. Łopacińskiego w Lublinie*. „Bibl. Lub.” 1982 nr 1/4 s. 20-29; S. Winiarski. *Rękopis nr 1895 Biblioteki im. H. Łopacińskiego w Lublinie*. „Muzyka” 1971 nr 3 s. 87-90; M. Koziołkowa. *Rękopis nr 470 Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej im. H. Łopacińskiego w Lublinie*. „Bibl. Lub.” 1979 nr 3/4 s. 5-8; Taż. *Analiza kodykologiczna rękopisu nr 470 Biblioteki Publicznej im. H. Łopacińskiego w Lublinie*. „Roczniki Bibl.” 1982 [R.] 26 z. 1/2 s. 3-21; W. Wydra. W. R. Rzepka. „*Fragment Łopacińskiego*”: z problemów krytyki i analizy tekstu. „Prace Filolog.”. 29 (1979) s. 309-332; E. Gawarecka. *Spuścizna Marii Bechczyc - Rudnickiej w Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej im. H. Łopacińskiego*. „Bibl. Lub.” 1987 R. 32 s. 14-20; D. Komolowa przy współudziale Krystyny Muszyńskiej. *Zbiory rękopisów w bibliotekach i muzeach w Polsce*. Warszawa 1988, s. 157-159; J. Smolarz. *Rękopisy Józefa Czechowicza w zbiorach Biblioteki im. H. Łopacińskiego*. „Bibl. Lub.” 1989 R. 34 s. 3-11; Tenże. *Józef Nikodem Klosowski i jego spuścizna rękopiśmienna*. „Bibl. Lub.” 1996 R. 41 s. 10-19; Tenże. *Skarby Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej im. H. Łopacińskiego w Lublinie: wystawa...*, Lublin 1997, s. 5-7; A. Witkowska. *Pauliniana w Bibliotece Publicznej im. H. Łopacińskiego*. „Bibl. Lub.” 1991 R. 36 s. 3-6; H. Wolska. *Jan Riabinin - dokumenty w Bibliotece im. H. Łopacińskiego w Lublinie*. „Bibl. Lub.” 1993 R. 38 s. 30-33; A. Dziuba. *Dokumenty pergaminowe z kancelarii Zygmunta Starego w zbiorach Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej im. H. Łopacińskiego w Lublinie*. „Bibl. Lub.” 1996 R. 41 s. 4-9; Taż. *Ze skarbów Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie*. Lublin 1997, s. 6-8; M. Prokopowicz. A. Spóz. W. Pięta. *Biblioteki i zbiory muzyczne w Polsce*. Warszawa 1998, s. 112-114.

Tab. 1. Liczba jednostek inwentarzowych rękopisów w latach 1907-2000

Rok	Liczba rękopisów	Rok	Liczba rękopisów	Rok	Liczba rękopisów	Rok	Liczba rękopisów
1907	700	1930	1992	1955	1961	1980	2186
1910	1290	1935	2003	1960	1966	1985	2280
1915	1451	1940	2023	1965	1996	1990	2434
1920	1826	1945	1951	1970	2025	1995	2544
1925	1986	1950	1954	1975	2117	2000*	2757

* Dane za I półrocze

Źródło: Arch. BŁ, m. in. sprawozdania roczne z pracy Działu Zbiorów Specjalnych (dalej Dz ZS BŁ).

Uwaga: w wielu tabelach źródła podają odmiennie liczby.

Grafika

Nie wiemy, ile jednostek lub obiektów grafiki posiadał w swoich zbiorach Łopaciński, lecz można szacować, że miał ich co najmniej tysiąc. W ostatnim roku przed I wojną światową było ich 1290, w kolejnych latach: 1400, 2647, 2722. Po przeniesieniu Biblioteki do Trybunału wykazywano 2758 jednostek (lub obiektów) grafiki, w 1924 r. miało być 2294 jednostek skatalogowanych, zaś w 1925 r. F. Wolińska, bibliotekarka, podała 4262 „ryciny”, tyle samo w następnym roku, ale w 1930 r. – 2798 jednostek, w kolejnym roku – 2799 jednostek¹². 4248 jednostek (?) grafiki dotrwało do lat 1947-1951, wliczając w to jakąś ilość fotografii. W 1952 r. założono inwentarze (rejstry) i w ciągu dwóch lat wprowadzono je na bieżąco. Zob. tab. 2.

Tabela 2. Liczba grafiki w latach 1952-2000.

Rok	Jedn. inw.	Obiekty	Rok	Jedn. inw.	Obiekty	Rok	Jedn. inw.	Obiekty
1952	2170	2247	1965	3624	3802	1985	7252	7656
1953	3610	3787	1970	3690	3956	1990	8769	9387
1955	3610	3787	1975	4062	4302	1995	9361	9803
1960	3611	3788	1980	5099	5429	2000*	10869	11689

* Dane za I półrocze

Źródło: Inwentarz grafiki Dz ZS BŁ).

¹² Arch. BŁ. Kwestionariusz nr 1 z tych lat.

W tzw. latach pięćdziesiątych stan grafiki utrzymywał się na nie zmienionym poziomie. Znaczny przyrost jednostek grafiki rozpoczął się w 1973 r. i trwa do dziś. W latach 1973-1999 średnio rocznie wpływało 265 jednostek i 295 obiektów. Akcesyjnie do najstarszego zasobu grafiki należą wycinki z dziewiętnastowiecznych czasopism (litografie, staloryty, miedzioryty, drzeworyty i in.). Ponadto zbiory graficzne tworzą: grafika luźna i teki, esklibrisy luźne i teki, rysunki. W sprawozdaniach rocznych DzZS znajdują się inne liczby jednostek grafiki w stosunku do inwentarzy. Od 1959 do 1965 r. w ogóle brakowało w nich danych o zbiorach grafiki. Od tego mniej więcej czasu zaczęły wpływać obficie esklibrisy, ale również inne prace graficzne lubelskich i pozalubelskich twórców. W latach 1986-1999 jednostki grafiki stanowiły 23% nabytków, rysunki – 27%, esklibrisy – prawie 50%.

Sygn. 54/II/R. *Chrystus na krzyżu, płaczące niewiasty*, XIV w.

Najstarszym obiektem w grafice jest iluminacja z XIV w.: *Chrystus na krzyżu, płaczące niewiasty*, miniatura na karcie pergaminowej z kodeksu rękopiśmiennego. Jest także ponad 130 tek i albumów graficznych, tysiąc kilkaset rysunków i akwarel, po kilka tysięcy wykonanych różnymi technikami grafik i ekslibrisów. Przykładowo wymieńmy: albumy (2 egz.), B. Czernof (24 litografowane akwarele wydane z okazji pobytu cara Aleksandra II w Puławach w sierpniu 1857 r.) i Adama Lerue (*Album lubelskie, 1857-1859*), miedzioryty Daniela Chodowieckiego (1794 r.), akwaforty Jana Nepomucena Lewickiego (1850-1852 r.), Juliusza Kurzątkowskiego (*Księga pamiątkowa na 5-lecie Obwodu Lubelskiego Ligi Morskiej i Kolonialnej* [1938 r.]), 7 akwarel Józefa Ignacego Kraszewskiego, 4 akwarele Konstantego Kietlicza-Rayskiego, 2 dyplomy tuszem Władysława Barwickiego, 2 akwarele wielobarwne Konstantego Kopffa (*Dawne województwa, 1856 r.*), autolitografie W. Barwickiego i Konstantego Teleżyńskiego, drzeworyty Kazimierza Wiszniewskiego, prace graficzne współczesnych artystów lubelskich: Zenona Kononowicza, Marii Urban-Mieszkowskiej, Zofii Kopel-Szulc, Maksymiliana Snocha, Zbigniewa Strzałkowskiego, Józefa Tarłowskiego, Andrzeja Kota i in.¹³

Stare druki

W 1908 r., od numeru 316, do ogólnego inwentarza książkowych zbiorów Biblioteki, zaczęto wpisywać stare druki. W latach 1908-1949 wpisano do tego inwentarza 2743 pozycje starych druków. Najliczniejszą akcesję „firmuje” Towarzystwo Biblioteki Publicznej im. H. Łopacińskiego – 1515 numerów inwentarzowych. Pozostałe starodruki stanowiły dary ok. 75 osób i kilkunastu instytucji, w tym 178 jednostek pochodziło z księgozbioru Kajetana Kraszewskiego z Romanowa (dar syna Krzysztofa), 156 jednostek – z księgozbioru Stefana Kowerskiego, 89 – z księgozbioru Konstancji Poleskiej z Prużan (gub. grodzieńska), 72 – z Seminarium Duchownego w Lublinie, 71 – z Towarzystwa Opieki nad Zabytkami Przeszłości w Warszawie, 65 – z księgozbiorów Gustawa i Henryka Wiercieńskich. Wśród pozostałych ofiarodawców byli: Muzeum Lubelskie, Edward Suchodolski ze Starego Zamościa, Władysław Karwowski,

¹³ Smolarz. *Skarby...* s. 10-12.

Biblioteka im. Zielińskich w Płocku, Biblioteka Publiczna w Warszawie, Edward Suprynowicz, Aleksander Kossowski, Stefan Kunowski, Zarząd Szpitala im. Jana Bożego w Lublinie, Janina Grodzicka, Michalina Śliwińska, Kazimierz Wyszyński i ks. Ludwik Zalewski¹⁴. W sprawozdaniu na ćwierćwiecze Biblioteki K. Jaczewski podaje liczbę 2877 starych druków: 47 z XV w. (inkunabuły), 331 z XVI w., 635 z XVII i 1864 z XVIII w.¹⁵. Za Celestyną Nieściorówną¹⁶ można przyjąć, że pierwotny zasób starych druków, zgromadzonych przez Łopacińskiego, następnie Towarzystwo, liczył 3556 woluminów. Zawierał 27 inkunabułów, 2143 wol. poloniców i 1386 wol. druków obcych. Książek z podpisami Łopacińskiego przetrwało zaledwie 44. Treściowo jest to księgozbiór o różnorodnej zawartości, lecz z przewagą dzieł humanistycznych. Nierzadkie są glosy, marginalia, a nawet notatki ich posiadacza. Na progu niepodległego bytu Biblioteki (1919 r.) minister Stanisław Łukasiewicz przekazał księgozbiór Gimnazjum Lubelskiego, do którego opracowania przystąpiono w 1979 r., stare druki opracowano ok. 1967 r. (335 wol.). Są to przeważnie dzieła pisarzy klasycznych, ale także polskich oraz osiemnastowieczne czasopisma¹⁷. W 1926 r. Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego przekazało Bibliotece tzw. księgozbiór chełmski byłego prawosławnego seminarium duchownego, składający się z 6989 woluminów pochodzących z dawnych bibliotek oo. reformatów i pijarów oraz Seminarium Grecko-Katolickiego w Chełmie¹⁸. W kwietniu 1957 r. otrzymała Biblioteka na własność księgozbiór byłej Ordynacji Zamojskiej w Klemensowie (4000-7000 wol.)¹⁹. Na koniec tego roku liczba starych druków Biblioteki wynosiła 14 752 wol., w tym udostępnianych 8703 wol. Oddzielne inwentarze dla starych druków (formaty: 2°, 4° i 8°) założono dopiero w 1962 r. Zbiory te były katalogowane i inwentaryzowane (częściowo ponownie) do 1982 r. Tak zwany księgozbiór Łopacińskiego

¹⁴ BŁ. Księga inwentarzowa. T. 1-5. nr 1-36968. Zinwentaryzowano również nieliczne jednostki grafiki, kartografii, a nawet rękopisów. Można przypuszczać, że od 1913 r. istniały jakieś rejestry posiadanych wówczas przez Bibliotekę zbiorów specjalnych.

¹⁵ K. Jaczewski. s. 12.

¹⁶ *Inkunabuły i cimelia w zbiorach biblioteki*. [W:] *Hieronim Łopaciński i Biblioteka...* s. 187.

¹⁷ H. Wolska. *Księgozbiór Gimnazjum Lubelskiego*. „Bibl. Lub.” 1982 R. 27 nr 1/4. s. 13-16.

¹⁸ Nieściorówna. *Inkunabuły i cimelia...* s. 188.

¹⁹ C. Nieściorówna. *Księgozbiór klemensowski w Bibliotece im. H. Łopacińskiego*. „Bibl. Lub.” 1959 R. 4 nr 1/2. s. 6-8.

skatalogowano i zinventaryzowano w 1967 r., lecz powrócono do jego opracowania w 1970 r. Podobnie opracowywano księgozbiory chełmski i klemensowski. Większość katalogów starych druków została zainicjowana w 1952 r., lecz ich budowa przebiegała sukcesywnie. W 1970 r. rozpoczęto pracę nad katalogiem proveniencji, a w następnym roku wyprowadzono na bieżąco wcześniej podjęty indeks drukarzy. W 1988 r. zainicjowano pracę nad katalogiem rzeczowym starych druków, który jest rzadkością w polskich bibliotekach²⁰. Nowa akcesja starych druków w tym okresie, oprócz nielicznych wyjątków, była niewielka i w latach 1958-1981 wynosiła po kilkanaście woluminów rocznie (ok. 17 wol.). Lepsze pod tym względem okazały się lata 1982-1999, w których pozyskiwano średnio po 45 jednostek starych druków, lecz w ostatnich latach zaznaczył się spadek. Zob. też tab. 3.

Tabela 3. Liczba starych druków zinventaryzowanych w latach 1962-2000

Rok	Jedn. inw.	Wol.	Rok	Jedn. inw.	Wol.	Rok	Jedn. inw.	Wol.
1962	2139	1896	1975	14067	16516	1990	15741	18268
1965	5663	5206	1980	14978	17537	1995	16016	18585
1970	10517	9989	1985	15565	18120	2000*	16068	18639

* Dane za I półrocze.

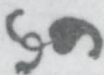
Źródło: Inwentarze starych druków DzZS BŁ.

W zbiorze starych druków trafiają się druki nie znane Karolowi Estreichowi, rzadkie, a nawet unikatowe. Biblioteka posiada 57 inkunabułów, z których najstarszy pochodzi z 1475 r. (*Confessionale: Defecerunt.* – [Acc.: Joannes Chrysostomus: *Sermo de poenitentia*] / [auctor] Antoninus Florentinus - [Wrocław: Casp. Elyan, ca 1475]. – 4.° – Jeden z pierwszych druków wytłoczonych na ziemiach polskich). Pięknym inkunabułem jest *De consolatione philosophiae* - [Acc.: *Cum commento Pseudo-Thomae de Aquino*] – [auctor] Anicius Manlius Severinus Boethius - Nürnberg: Ant. Koberger, 12 IX 1476. – 2°, który był własnością Jana z Turobina, a także Thomae de Argetina..., *Scripta super quattor libros sententiarum* – [Ed. Pallas Spangel]. - Argentina: per Martin Flach..., 1490. – 2°; *Das Narren-*

²⁰ Zob. sprawozdania roczne DzZS BŁ z odpowiednich lat.

Sand Pary sa Krolowi- ca Troian- skiego.:

WJakoś sie ludzi smiertelnych nabył
Aora o nawinách idwidycenac
Pierzo cpeci muforu co táfiego vnae
Ariaffi nowo wydane day pi zeczytáe
Wktorych nayduci bogow icbrámie
Y onich tráfne wypifanie.
Jowis/ Venus/ Juno Pallás ná wesełu byli
Y Peluffá/ále Discordyicy yfoha maweli.
Aora yb zcyráffy ych dziepbyriah wálfa
Dmiffilá obáfáe przeciwnym rozdroż fba.
Mied imie idbilo słoz ryméti
Przez. ktore te wiece poswázylá.
Poty m idko sie co duéto
Prz. czczywffly vnafi co sie yfáto

Sygn. P-16-o-16³. *Sand Parysa krolowica Troianskiego* – Jakub Locher.
– W Krakowie: u Wietora, 1542

schieff, Lat. *Stultifera navis*. Trad. Jacobus Locher [auctor] Sebastianus Brant.– Strassburg: Jo. Grüninger, 1 VI 1497. – 4°. – 114 drzeworytów. W księgozbiornie Łopacińskiego cenne są szesnastowieczne druki polskie oficyn krakowskich: Jana Hallera, Hieronima Wietora, Marka Scharffenberga, Łazarza Andrysowica, druki lubelskie Pawła Konrada (m.in. uchodzący za pierwszy druk lubelski *Słonecznik albo porównanie woli*

ludzkiej z wolą bożą... / Hieremias Drexelius. – Lublin: w Druk. Pawła Konrada, 1630. – 4°) i następców, drukarni oo. jezuitów. Księgozbiór byłego prawosławnego seminarium duchownego w Chełmie ma charakter teologiczny. W księgozbiorze klemensowskim wartościowe są weneckie, paryskie i bazylejskie wydania klasyków rzymskich i greckich z XVI w. z komentarzem znakomitych filologów humanistycznych. Cenny jest zbiór konstytucji sejmowych, aldynów, elzewirów i lublinianów.²¹ W jednym z klocek, pochodzących od Łopacińskiego, znajduje się unikat *Sand Parysa krolowica Troiańskiego*: [komedia mięsopustna w 3 aktach] / Jakub Locher – w Krakowie: u Wietora, 1542 [rz.] / [16] k. – 8°. – Pierwszy dramat w języku polskim. Jedyne egzemplarze w tych wydaniach w bibliotekach polskich stanowią: *Silva cui titulus Rusticus* / [auctor]. Angelus Politianus. – Bologna: Franciscus Plato de Benedictis, 15 VI 1492. – 4°; *Postilla super epistolas et evangelia qudragesimalia, cum Quaestionibus Antonii de Bitonto et Alexsandri de Hales* / [auctor], Nicolaus de Lyra. – Venezia: I[oaannes] Taucuinus pro Bern[ardino] Stagnino, 13 II 1500. – 8°; *Tomus secundus commentariorum de Latina lingua in Epitomen reductus...* – D. Stephani Doleti. – Basileae: ex Officina Bartholamei Westhemeri, 1539 [rz.]. – 8°. – Prawdopodobnie jedyny egzemplarz tego wariantu oprawy. Znajdują się nieliczne książki z księgozbioru króla Zygmunta Augusta i Władysława IV (z superekslibrisami), bpa Piotra Myszkowskiego, profesora Akademii Krakowskiej Piotra Rozjusza Maureusa, abpa Jakuba Uchańskiego, kanclerza Jana III Sobieskiego i in.²² Przeważają druki obce, polonica są w mniejszości²³.

²¹ J. Dziok-Strelnik. *Bibliografia starych druków lubelskich: 1630 - 1800*. Lublin. 1997.

²² T. Strelnik. *Bibliofile XVI i XVII wieku i ich książki w Bibliotece im. H. Łopacińskiego*. „Rocz. Lub.” 23/24 (1981/1982) s. 65-77.

²³ O starych drukach pisali m. in.: C. Nieściorówna. *Białe kruki*. „Kamena” 1957 nr 8 s. 7-8; M. Łuszczynska. *Inkunabuły pochodzące z Lubelszczyzny w Wojewódzkiej i Miejskiej Bibliotece Publicznej im. H. Łopacińskiego w Lublinie*. „Bibl. Lub.” 1965 R. 10 nr 3/4 s. 4-18; Taż. *Dział Zbiorów Specjalnych Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej im. H. Łopacińskiego w Lublinie*. „Bibl. Lub.” 1983 R. 28 nr 1/4 s. 40-42; W. Szwarcówna. *Księgozbiór Szymona Szymonowica*. „Bibl. Lub.” 1980 R. 25 nr 3/4 s. 7-13; Taż. *Biblioteka Szymona Szymonowica*. Lublin 1989; A. Dziuba. *Pierwodruki XVI - wiecznych kronik polskich w zbiorach Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej im. H. Łopacińskiego w Lublinie*. „Bibl. Lub.” 1997 R. 42 s. 24-30; Wolska. *Ze skarbów...* op. cit. s. 8-10. Oprócz oryginałów Biblioteka posiada dla celów dydaktycznych samodzielny zbiór makiet starych druków (12 jednostek).

Fotografie

Autorką pierwszego dagerotypu, wykonanego przez Polkę, była prawdopodobnie Klementyna z Sanguszków hr. Małachowska, jedna z najbogatszych wówczas kobiet w Polsce, dziedziczka Lubartowa, która po powstaniu listopadowym wyjechała do Francji. „estamp zdjęty z Paryża... za pomocą wynalazku Daguerre'a” (zob. „Kurier Warszawski”) był wystawiony 13 X 1839 r. na pokazie dagerotypów Warszawskiego Towarzystwa Dobroczynności²⁴.

Prawdopodobnie w zbiorach patrona Biblioteki było ok. 170 fotografii. Z czasem ich nieco przybywało. W 1964 r. zaczęto inwentaryzację fotografii. Na początku wpisano ze „starych zbiorów” fotografie portretowe: Władysława Syrokomli (sygn. 1/I), zespół redakcyjny „Kuriera Wileńskiego” z 1861 r. (sygn. 2/I uchodzi za najstarszą fotografię zbioru), J. I. Kraszewskiego, dra Wacława Lasockiego, Adama Mickiewicza, Zofii Ścisłowskiej, Mieczysława Brzezińskiego, Jana Brandta ze Zwierzyńca, Aleksandra Fredry, Józefa Szujskiego, Wincentego Pola, Feliksa Bieczyńskiego, Juliusza Słowackiego. W drugiej grupie znalazły się fotografie osób przeważnie z literatury i historii powszechnej, także zabytki, pomniki z cmentarza przy ul. Lipowej w Lublinie (fot. z 1903-1904 r. pochodzące od Łopacińskiego). Zaledwie kilkanaście jednostek fotografii jest akcesji Miejskiej Biblioteki Publicznej im. H. Łopacińskiego. Przypadkowa wydaje się również wczesna akcesja WiMBP im. H. Łopacińskiego. W całym okresie większość nabytków pochodziła z własnej Pracowni Reprograficznej. Lecz od 1964 r. korzystano także z zakupu, głównie albumików, pocztówek fotograficznych, później przeważnie fotograficznej dokumentacji regionalnej. Cenne są też fotografie, obrazujące działalność Biblioteki. Od 1989 r. gromadzi się dokumentację fotograficzną wybranych zakładów produkcyjnych, instytucji i organizacji w tzw. Fototece Lublina i regionu lubelskiego. Dotychczas z tej zaszczytnej oferty skorzystało ok. 100 podmiotów przekazując ponad 5000 fotografii²⁵. Systematycznie pozyskuje się reprodukcje ilustracji dotyczących regionu z „Tygodnika Ilustrowanego”. Zob. tab. 4.

²⁴ W. Zdźarski. *Zaczęło się od Daguerre'a...: szkice z dziejów fotografii XIX w.* Warszawa 1977, s. 19.

²⁵ J. Smolarz. *Fototeka regionu.* „Bibl. Lub.” 1992 R. 37 s. 18-26.

Tabela 4. Liczba fotografii w latach 1964 -2000.

Rok	Jedn. inw.	Zdjęcia	Rok	Jedn. inw.	Zdjęcia	Rok	Jedn. inw.	Zdjęcia
1964	306	698	1975	1389	4101	1990	4278	16585
1965	506	1245	1980	1700	5152	1995	8123	23957
1970	902	2547	1985	2127	7664	2000*	11608	30673

* Dane za I półrocze.

Źródło: Inwentarz fotografii DzZS BŁ.

Do cenniejszych fotografii należą zdjęcia dziewiętnastowieczne (ok. 100). Z powodu pełnionych przez Bibliotekę funkcji cenne jest kilka tysięcy jednostek inwentarzowych dokumentacji regionalnej, w tym coraz wartościowsza Fototeka Lublina i regionu lubelskiego.

Sygn. 5/III. Zespół redakcyjny „Kuriera Wileńskiego”. 1863. fot. [T.] Korzona. Wilno

Na uwagę zasługują fotografie Aleksandra Stepanowa, Wandy Chicimskiej, Wiktorii Sierocińskiej, odbitki z oryginalnych klisz Stefana Kiełszni dotyczące przedwojennej dzielnicy żydowskiej w Lublinie, zdjęcia W. Ziółkowskiego ze spuścizny M. Bechczyc-Rudnickiej, fotografie Matyldy Wełny, utrwalające budownictwo, krajobraz i mieszkańców okolic Chodla, Boro-wa i Trzcinka, piękne i interesujące zdjęcia Stanisława Turskiego, Andrzeja Polakowskiego, Zbigniewa Zugaja, art. fot. Edwarda Hartwiga, Arturo Mari i wielu innych mistrzów tej sztuki. Coraz wartościowsze będą zakupione fotografie dokumentujące życie polityczne, gospodarcze i kulturalne Polski i świata w latach 60. i 70. kończącego się stulecia. Inny walor prezentują fotografie artystyczne Piotra Kołłątaja, Jacentego Drozda, Andrzeja Kowalika, Jana Magierskiego z niektórych plenerów Wojewódzkiego Domu Kultury itp.

Nierzadko przydatne bywają również fotografie nie należące do samodzielnego zbioru, stanowiące materiał załącznikowy, komplementarny w jednostkach rękopisów.

Mikrofilmy

Zaczątkiem zbioru były mikrofilmy części spuścizny Łopacińskiego, znajdującej się w Bibliotece Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie, Bibliotece Publicznej m. st. Warszawy i Bibliotece Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu. Pozyskano także mikrofilmy rękopisów rodziny Koźmianów, Trybunału Lubelskiego, ks. Jana Ambrożego Wadowskiego. Od 1974 r. mikrofilmowano stare druki lubelskie ze zbiorów własnych i innych bibliotek. Później na taśmie mikrofilmowej reprodukowano czasopisma lubelskie XIX w. i szesnastowieczne polonica²⁶.

W sprawozdaniach rocznych DzZS mikrofilmy były wykazywane od 1962 r. – 5 jednostek; w roku 1965 – 10; w 1967 r. – 21 jednostek i wtedy założono inwentarz mikrofilmów. W latach 1967-1999 przybywały rocznie średnio 74 jednostki. Najwięcej mikrofilmów zinwentaryzowano w latach 1977-1980, kiedy Irena Dziok - Strelnik intensywnie poszukiwała starych druków lubelskich, zamawiając rocznie przeciętnie po 273 jednostki mikrofilmów (tab. 5).

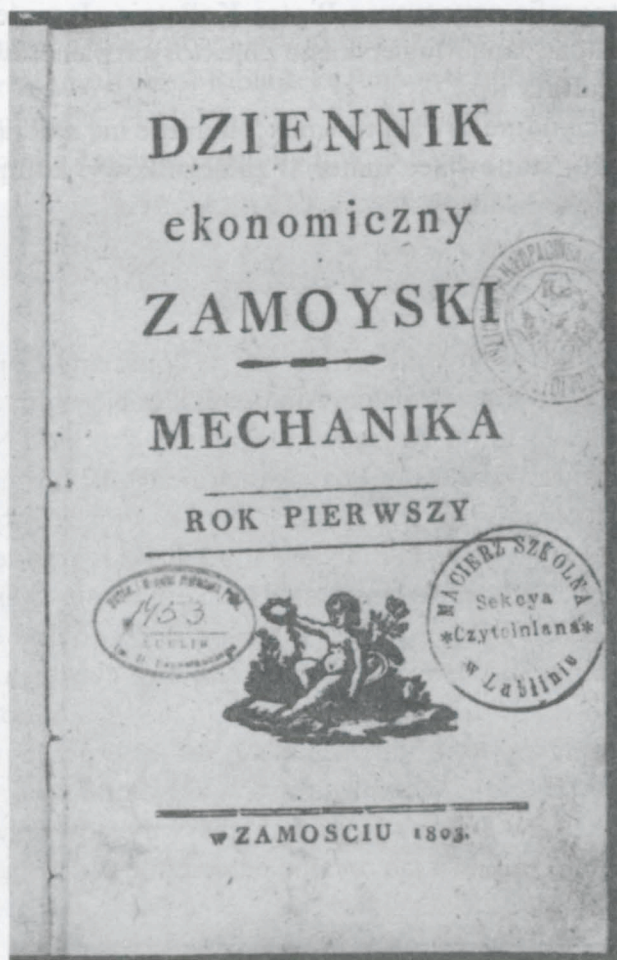
²⁶ I. Strelnik. *Mikrofilmy w Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej im. H. Łopacińskiego*. „Bibl. Lub.” 1986 [R.] 31 s. 40-42.

Tab. 5. Liczba jednostek inwentarzowych mikrofilmów w latach 1967-2000

Rok	Liczba jednostek	Rok	Liczba jednostek
1967	21	1985	1802
1970	127	1990	2040
1975	466	1995	2291
1980	1559	2000*	2516

* Dane za I półrocze.

Źródło: Inwentarz mikrofilmów DzZS BŁ.

Sygn. Mf 431 neg. „Dziennik Ekonomiczny Zamoyski”, 1803

Według stanu na koniec 1998 r, zbiór mikrofilmów liczył 2456 jednostek, w tym 76% negatywów i 24% pozytywów. Wśród negatywów najwięcej było mikrofilmów starych druków (1316 jednostek, tj. 71%), rękopisów (281 jedn., tj. 15%) i czasopism (229 jedn., tj. 14%). Na 1.002 szpule większość (81%) pochodziła z produkcji własnej Pracowni Reprograficznej Biblioteki. Z zakupu wpłynęło tylko 13 % jednostek. Otrzymano również kopie pozytywowe, zabezpieczające zbiory specjalne produkcji Biblioteki Narodowej.

Mikrofilmy Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. H. Łopacińskiego realizują głównie funkcje ochronną. Zabezpieczają oryginały, szczególnie często wykorzystywanych czasopism lubelskich („Kurier Lubelski”, „Kamena”, „Sztandar Ludu”). Umiarkowanie, lecz systematycznie wdrażamy drugą funkcję mikrofilmowania w zakresie uzupełnienia zbiorów przez pozyskiwanie reprodukcji mikrofilmowych przydatnych źródeł regionalnych z zasobów innych bibliotek.

Kartografia

Prawdopodobnie Łopaciński miał w swoich zbiorach 569 jednostek kartograficznych. Stan ten trwał do I wojny światowej. W 1914 r. ich liczba zwiększyła się do 596 jednostek, w następnym roku było 600 jednostek. Przeniesienie Biblioteki do Trybunału ożywiło zainteresowanie nią; zbiory wzrosły drogą darów, w przypadku kartografii w 1922 r. liczyły 658 jednostek. W następnych latach wzrost był minimalny, ale systematyczny. W 1929 r. było 701 jednostek kartografii, lecz dopiero po II wojnie światowej zbiory te w 1946 r. osiągnęły, a następnie przekroczyły tysiąc. W 1950 r. notowano 1079 jednostek; w 1955 r. – 1420, w 1960 r. – 1261, w 1965 r. – 1551, w 1970 r. – 2678, w 1972 r. – 2860 jednostek wg sprawozdania rocznego DzZS, a według inwentarza 2886 jednostek. Liczby ustalone na podstawie inwentarzy różnią się od danych sprawozdań rocznych, które nieraz wykazywały stan zbiorów niezależnie od ich opracowania. W ostatnim kwartale 1956 r. zlikwidowano stary inwentarz z 1952 r. i zaprowadzono nowy, stosując opisy zaczynające się od tematu geograficznego, a nie od nazwiska autora²⁷. Ten inwentarz zmieniono w 1973 r. po nume-

²⁷ Arch. BŁ. Analiza pracy Działu Kartografii i Grafiki za okres od 1 IX [19]56 do 1 IX [19]57 r.

rze 2940, wykreślając jednostki znajdujące się w filiach Biblioteki i wpisując w tym roku do nowego inwentarza 1590 jednostek.

Tab. 6. Liczba jednostek inwentarzowych kartografii w latach 1973-2000.

Rok	Jednostki inwen.	Rok	Jednostki inwen.	Rok	Jednostki inwen.	Rok	Jednostki inwen.
1973	1590	1980	1878	1987	2099	1994	2743
1974	1615	1981	1888	1988	2137	1995	2821
1975	1667	1982	1915	1989	2188	1996	2945
1976	1750	1983	1947	1990	2306	1997	3042
1977	1788	1984	2009	1991	2414	1998	3142
1978	1852	1985	2025	1992	2526	1999	3293
1979	1875	1986	2044	1993	2641	2000*	3356

*Dane za I półrocze.

Źródło: Inwentarz kartografii DzZS BŁ.

Według sprawozdania Miejskiej Biblioteki Publicznej im. H. Łopacińskiego w I kwartale 1952 r. było 1335 jednostek kartografii, w tym 70 atlasów, 1048 map luźnych, 175 planów i 46 map ściennych. W odpowiedzi na ankietę Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych z grudnia 1968 r. wykazano 2030 jednostek: 184 atlasy, 1669 map i 177 planów, co nie pokrywa się z liczbą jednostek kartografii podanych w sprawozdaniu rocznym (2881)²⁸; ani tym bardziej ze stanem inwentarza (2317 jednostek).

Na początku obecnie kontynuowanego inwentarza kartografii wypisano sto atlasów. Najstarszym z nich jest szesnastowieczny A. Orteliusa *Theatrum Orbis Terrarum*, Antverpiae 1570. Dwa pochodzą z XVII w.: *Atlas minor Gerardi Mercatoris a I. Hondio... aeneis tabulis auctus...*, Amsterdam 1628²⁹ i H. Jaillot *Recueil des principales cartes geographiques generales...*, Paris 1697. Osiemnastowiecznych atlasów wpisano dziesięć, w tym: J. D. Köhler, *Beqemer Schul und Reisen Atlas...*, Nürnberg 1719; Ch. Cellarius, *Notitia orbis antiqui sive geographia plenier...* vol. 1, Lipsiae 1731; J. B. Homann, *Atlas geographicus maior. T. 2, Atlas Germaniae specialis*, Norimbergae 1753; G. Robert de Vaugondy, D. Robert de

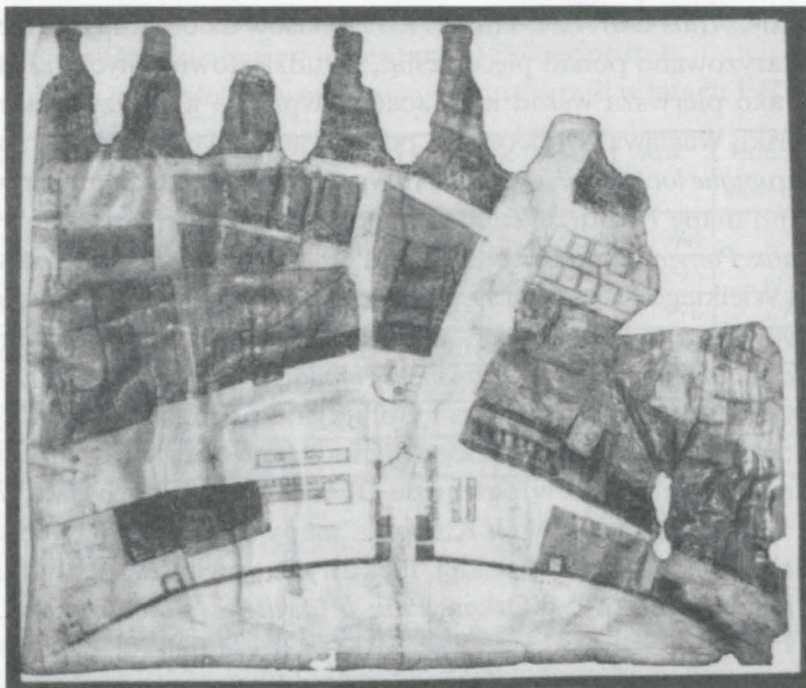
²⁸ Arch. BŁ. Sprawozdanie Działu Kartografii Miejskiej Biblioteki Publicznej im. H. Łopacińskiego w Lublinie; Odpowiedź na ankietę dotyczącą zbiorów kartograficznych.

²⁹ [H. Łopaciński] R. Lubicz [pseud.]. *Atlas Mercatora z roku 1628*, [W:] *Charitas: księga zbiorowa...* Petersburg 1894, s. 465-470.

Vaugondy, *Atlas universel*, Paris, 1757. Atlasów dziewiętnastowiecznych zinwentaryzowano ponad pięćdziesiąt, dwudziestowiecznych trzydzieści kilka. Jako pierwsza wśród map została wpisana jedna z najstarszych map Polski, Wacława Grodeckiego, pochodząca z atlasu Orteliusa, *Poloniae finitimarumque locorum descriptio*, Antverpiae 1570. Tuż za nią zinwentaryzowano mapę Pomorza Zachodniego E. Lubinusa [*Nova illustrissimi principatus Pomeraniae descriptio...*, Amsterdam 1618]; mapę Królestwa Polskiego i Wielkiego Księstwa Litewskiego M. Seuttera, *Polonia Regnum ut et Magni Ducatus Lithuaniae...*, Wien 1728; mapę Polski Rizzi Zannoni, *Carte de la Pologne divisée par provinces et palatinats...*, London 1772; mapy Księstwa Warszawskiego Borna i Colberga, E. Engelhardta, D. Sotzmanna; mapy Królestwa Polskiego (m. in. *Mappa Królestwa Polskiego...* ułożona i litografowana w Zarządzie Ober. Kwatermistrzostwa Wojsk., [b. m.] 1863 i województw (J. Kolberga mapy województw lubelskiego i podlaskiego), guberni lubelskiej, niektórych powiatów, plany Lublina (m. in. rękopiśmienny C. d'Orken, *Plan de la ville et fauxbourgs de Lublin*, [b. m.] 1716).

Już w latach po tzw. transformacji (1989-2000) pozyskano m. in. nie notowany w Centralnym Katalogu Zbiorów Kartograficznych w Polsce³⁰ E. P. E. Cortamberta *Petit atlas de géographie moderne dresse sous la direction*, Paris [po 1852], siedemnastowieczną mapę Polski N. Sanson d'Abbeville, *Etats de la Couronne de Pologne*, [Paris], 1655, na której podano dwadzieścia kilka miejscowości należących do historycznego województwa lubelskiego (oprócz Lublina, Biskupice, Bochothnica, Goraj, Grabowiec, Kazimierz, Kock, Kraśnik, Kurów, Łęczna, Steżyca, Szczepieszyn, Tyszowce, Urzędów, Wojciechów, Wojsławice i in.), plany miast europejskich ze zbiorów M. Bechczyc-Rudnickiej i T. Witkowskiego, *Typus Generalis Ukraine...* z oficyny Janssoniusa, 1680-1681 i *Atljas Ukrainy...*, Lviv 1937, mapy Polski, państw i kontynentów z daru Romany i Michała Kapałów z Lublina (asortyment byłej księgarni Witolda Cholewińskiego), *Počvennaja karta Ljublinskoj gubernii* sostavlena po Trejdo-seviču [b. m., przed 1912], *Mapa gleb woj. lubelskiego* pod red. T. Mieczynskiego, [Puławy] 1934, *Karta drożna Królestwa Polskiego z pokazaniem odległości na traktach pocztowych i bocznych*, ułożona i litografowana w Zarzą-

³⁰ Red. i oprac. M. Ładyński przy współudziale T. Paćko. W. Žemaitis. 1-5. Warszawa 1961-1983.

Sygn. 12/III. [Plan miasta Lublina Karola Bekiewicza, ok. 1:240. Lublin, ok. 1650]

dzie Jenerał Kwatermistrza 1-szej Armii, 1862 r. (jedna z map, którą posługiwali się powstańcy 1863 r.), zupełnie pomijając produkcje bieżącą.

Obecnie Biblioteka posiada co najmniej 28 atlasów (tytułów lub wydań), nie notowanych w CKZK. Przypomnijmy z nich kilka: *Britanniae sive florentiss [imorum] Regnorum Angliae, Scotiae, Hiberniae... descriptio...* Guiliemo Camdeno Authore, Amsterdami 1639 apud Guilielmum Bleu, 9 x 13,5, map 19; *Voyages tres curieux et tres renommez faits en Moscovie, Tartarie et Perse*, par... Adam Olearius..., traduits... et augmentez par le S-r de Vicquefort, a Laide 1719, Pierre van der Aa, map i planów 11, widoków miast 26, *Diercke Schulatlas für höhere Lehranstalten...* 50... Auflage, Braunschweig u. Berlin 1913 G. Westermann, 23 x 36, tabl. map kolor. 156; *Statističeskij atlas davnejšych otraslej fabrično-zavodskoj promyšlennosti evropejskoj Rossii...*, sostavil... za 1867 god D. A. Timirjazev..., S.-Petersburg 1869 w Tipograf. Tovarišč. „Obščestvennaja pol'za”, map 8; *Atlas universel et classique de géographie ancienne, romaine du moyen age, moderne et contemporaine...*, par M. Droiux et Ch. Leroy, Paris 1873 Librairie Calssique

d'Eugene Belin, 25 x 33, map k. 76; *The new encyklopedic atlas and gazetter of the world*, edited ... by Francis J. Reynolds, New York 1917 P. F. Collier and Son, 28 x 38, map i planów miast 272. Niech koroną dla nich będzie pergaminowy, rękopiśmienny *Plan miasta Lublina* Karola Bekiewicza [Lublin ok. 1650], 68 x 60³¹. Równie wartościowe są atlasy Sebastiana Münstera, Gerharda Mercatora i Henrika Hondiusa z XVI i XVII w. Inną, wszak niemałą wartość ma faksymilowa edycja atlasu z 1661 r., zestawionego przez Jana Moritza dla elektora brandenburskiego Fryderyka Wilhelma: *Atlas des Grossen Kurfürsten*, oprac. i koment. Egon Klemp, Leipzig 1972 Edition Leipzig Verlag für Kunst u. Wissenschaft, 75 x 50, 38 map kolor. Dorobkiem ostatniego dziesięciolecia (likwidacja cenzury) jest zakup kilkuset map topograficznych, szczególnie dotyczących regionu lubelskiego. Ogółem zbiór map Lubelszczyzny: przeglądowych, topograficznych, administracyjnych i specjalistycznych z lat 1770-2000 wynosi ok. 160 jednostek, z których najstarsza jest *Carte générale et nouvelle de toute la Pologne du Grand Duché de Lithuanie et des pais limitrofes* gravee par B. Folin, Varsovie 1770³².

Pocztówki

Najmłodszym zbiorem, dla którego w 1987 r. został założony samodzielny inwentarz, są pocztówki. Od 1992 r. także w sprawozdaniach rocznych jest wykazywany jako wyodrębniony zbiór. Od tego czasu do końca 1999 r. wpisano do niego 6270 jednostek pocztówek. Rocznie przybywało średnio po 448 jednostek, 669 obiektów. Zob. tab. 7.

Z dawnych zbiorów Biblioteki pochodzi 277 jednostek pocztówek. W inwentarzu jako pierwsze sygnatury (2 egz.) wpisano *Widoki Lublina*, rys. z natury Władysława Sandeckiego], [Lublin] 1888, składanka sześciu pocztówek ze spuścizny W. Ziółkowskiego. Wśród najstarszych znajdują się, pochodzące ze zbiorów Henryka Zwolakiewicza: *Zamek Lubelski*, [Lublin po 1888]; *Lublin. Ul. Grodzka*, Lublin [ok. 1898]; *Pomnik Chopina*

³¹ H. Gawarecki, B. Lenart. *Najstarszy plan miasta Lublina z połowy XVII w. i jego konserwacja*. „Ochr. Zabyt.” 1954 nr 3 s. 197-199.

³² O zbiorach kartograficznych pisali: M. Łuszczynska. *Cimelia w zbiorach kartograficznych Biblioteki im. H. Łopacińskiego*. [W:] *Hieronim Łopaciński i Biblioteka...* s. 197-201; Taż. *Przyczynek do dziejów kartografii polskiej w XIX w.* „Bibl. Lub.” 1958 R. 3 nr 3/4 s. 21-24; Taż. *Dział zbiorów specjalnych...* s. 42-44; K. Ewicz. *Zbiory kartograficzne w naukowych bibliotekach publicznych w Polsce*. „Pol. Prz. Kartogr.” 1982 nr 3 s. 13-136.

w Krakowie, Kraków 1900; Kraków = Krakau. *Kopiec Kościuszki od Błoń. Kościuszko* – Hugel, Dresden [ok. 1900]; *Warszawa*, Warszawa [ok. 1900]; *Wilna. Eglise de S-te Anne et des Bernardins*, [b. m. ok. 1900]; *Pozdrowienia z Kujaw*, [Inowrocław po 1900]. Z lat 1901-1905 pochodzą pocztówki: *Kazimierz. Stary dom*, Lublin ok. 1901 (3 egz.); *Tatry. Morskie Oko*, [b. m. ok. 1901]; *Odrzykoń. Widok na „Przędki” z dziedzińca zamkowego*, Krosno [ok. 1901]; *Pozdrowienia z Cieszyna*, Těšín [ok. 1902]; *Gniezno*, [Gniezno, ok. 1905]; *Kolegiata kruszwicka = Kathedrale zu Kruschwitz*, [b. m. ok. 1905]; *Ruiny zamku Smoleń (powiat olkuski)*, Kielce [ok. 1905]; *Thorn. Altstädtischer Markt mit Copernicus-Denkmal*, Wiesbaden [ok. 1905]; *G. Kamenec - Podolskij. Vid. s Kalanči (sěvernaja storona)*, Kamenec - Podolskij [ok. 1905] i trzy kolejne jednostki tego samego datowania, zawierające łącznie 10 pocztówek; *Truskawiec*, Drohobycz 1905. Sprzed I wojny światowej pochodzą jej dotyczące pocztówki ze spuścizny H. Wiercieńskiego i mniejszych darów Marii Lenkiewicz, Haliny Parysiewiczowej, Z. Matyaszewskiej, Anny Życzyńskiej, W. Ziółkowskiego. Trafiają się m. in. produkcje Władysława Kiesewettera i Adama Jarzyńskiego. Dużą grupę akcesyjną stanowią pocztówki, wydane w latach międzywojennych ze zbiorów H. Zwolakiewicza, Franciszka Modrzewskiego, Ewy Leśniewskiej, Leszka Ryńskiego. Pocztówki z lat II wojny światowej dotyczą m. in. Lublina, Hrubieszowa i innych miejscowości. Liczne pocztówki z lat 1945-2000 pochodzą z wielu źródeł: zakupów antykwarycznych, m. in. „Poliart” B. Kalke, aukcji, w tym aukcji filokartystów (od 1998 r.), zakupów w księgarniach i od osób prywatnych (Zygmunt Hajzer, Adam Szymoniak), z regionalnego egzemplarza obowiązkowego, spuścizn.

Tab. nr 7. Liczba jednostek inwentarzowych pocztówek w latach 1987-2000.

Rok	Liczba jednostek	Obiekty	Rok	Liczba jednostek	Obiekty
1987	100	263	1994	2927	4960
1988	730	1489	1995	3727	5824
1989	1232	2231	1996	4311	6743
1990	1472	2574	1997	4934	7653
1991	1604	2726	1998	5645	8577
1992	1944	3485	1999	6270	9366
1993	2316	4115	2000*	6502	9660

*Dane za I półrocze. Źródło: Inwentarz pocztówek DzZS BŁ.

Widok ogólny Lublina.

Sygn. U-1. Widok Lublina. Rys. z natury przez Władysława Sandeckiego. Lublin, 1888

Wśród wielu wydawców i nakładów byli: księgarnia Michała Arcta, A. K. Semadeni, Wydawnictwo W. Poniatowskiego, J. I W. Cholewiński, R. Kamiński i S-ka, Polskie Towarzystwo Krajoznawcze, Deutsche Buchhandlung K. J. Ludwig w Lublinie; Wydawnictwo Salonu Malarzy Polskich, Sztuka, Polonia w Krakowie; Wydawnictwo F. Karpowicza, I. Ślusarski, Wydawnictwo K. Wojutyńskiego w Warszawie; Kunstalt Stengel & Co. G. M. b. H. w Dreźnie, Photobrom G. M. b. w Wiedniu i in.

Do najcenniejszych należą pocztówki, dotyczące województwa lubelskiego, ilustrujące znane dzieła literackie, reprodukujące obrazy malarskie XIX i XX w. Za piękne i wartościowe w całości należy uznać liczące 289 jednostek (478 obiektów) pocztówki T. Witkowskiego, które przedstawiają architekturę, zabytki, malarstwo i rzeźbę Anglii, Francji, Grecji, Niemiec, Włoch i Polski w okresie międzywojennym i powojennym.

Dokumenty życia społecznego

Gromadzenie dokumentów życia społecznego na świecie zapoczątkowane zostało w 1894 r., w Polsce czterdzieści lat później w Bibliotece

Narodowej³³. W Bibliotece Publicznej im. H. Łopacińskiego dokumenty życia społecznego, definiowane jako „[...] druki odzwierciedlające formy współczesności, przeznaczone do osiągnięcia doraźnych celów praktycznych, posiadające krótkotrwałą wartość użytkową, interesujący, wąski, ściśle określony krąg użytkowników, nie przeznaczone do handlu księgarskiego, występujące w różnych formach wydawniczych i typograficznych”³⁴. Gromadzono od 1944 roku. W 1976 r. zostały wraz z regionalnym egzemplarzem obowiązkowym włączone do Działu Gromadzenia i Opracowania Zbiorów, zaś w grudniu 1991 r. przejął je Dział Zbiorów Specjalnych, zatrudniając etatowego pracownika (dotychczas dla tego celu przeznaczono pół etatu). W latach 1983-1990 dżs-y liczyły odpowiednio: 21 525 jednostek, a następnie: 22 229, 23 209, 23 821, 24 244, 24 994, 25 818, 26 390 jednostek.

Liczba jednostek statystycznych przejętych dżs-ów na koniec 1991 r. wynosiła 27 001. Przybytki opracowanych dokumentów życia społecznego w kolejnych latach wykazuje tab. 8.

Tabela 8. Liczba jednostek statystycznych dokumentów życia społecznego w latach 1992-2000.

Rok	Jednostki Statyst.	Rok	Jednostki Statyst.	Rok	Jednostki Statyst.
1992	28 602	1995	37427	1998	46590
1993	31875	1996	40328	1999	49150
1993	34227	1997	43490	2000*	50360

*Dane za I półrocze

Źródło: Sprawozdania roczne DzZS BŁ.

Na zbiory dżs-ów Biblioteki składa się: 1.670 dokumentów ze spuścizny W. Ziółkowskiego; około 1200 z archiwum Zarządu NSZZ „Solidarność” Regionu Środkowo-Wschodniego; 505 ze spuścizny M. Bechczyz-Rudnickiej; 200 z wymiany z ks. Bolesławem Szklarczykiem; 176 ze zbiorów

³³ M. Walczak. *Dokumenty życia społecznego w bibliotekach publicznych*. „Bibliotekarz” 1984 nr 11 s. 277.

³⁴ M. Gwóźdź. *Dokumenty życia społecznego w zbiorach Biblioteki im. H. Łopacińskiego* „Bibl. Lub.” 1981 R. 26 nr 1/2 s. 14. Zob.: L. Niedokos. *Druki ulotne i czasopisma z lat 1914- 1918 w zbiorach WBP* [w Lublinie]. „Bibl. Lub.” 1989 R. 34 s. 21-27.

11. maj. 19 maja 1830.

Lista Senatorów Królestwa POLSKIEGO.

Biskupi.

PRĄDŃOWSKI	<i>Adam,</i>	Biskup	Płocki.
BURZYŃSKI	<i>Prosper,</i>	ditto	Sandomierski.
KOŃMIAN	<i>Józef,</i>	ditto	Kaliszki.
DEJUCHIŃSKI	<i>Marcellin,</i>	ditto	Lubelski.
MAKUGIEWICZ	<i>Nikołaj,</i>	ditto	Augustowski.
GUTLEWSKI	<i>Jan Marcelli,</i>	ditto	Podlaski.

Wojewodowie.

ZANOTYŃSKI	<i>Stanisław, Hra.</i>	Ordynat	Prezes Senatu.
SOMOLEWYŃSKI	<i>Walenty.</i>		
CZARTORYŃSKI	<i>Adam,</i>	Książę.	
KRAJŃSKI	<i>Wicenty,</i>	Hrabia.	
MOSTOWSKI	<i>Tadeusz,</i>	Hrabia.	
GRABOWSKI	<i>Stanisław,</i>	Hrabia.	
CZARNIECKI	<i>Felix.</i>		
GRABOWSKI	<i>Franciszek.</i>		
MIAŁYŃSKI	<i>Ignacy.</i>		
JABŁONOWSKI	<i>Maxymilian</i>	Książę.	
RADZIWIŁŁ	<i>Nichol</i>	Książę.	
HATKE	<i>Maurycy,</i>	Hrabia.	
POTOCKI	<i>Stanisław,</i>	Hrabia.	
WODZICKI	<i>Stanisław,</i>	Hrabia.	

Sygn. IA4b. Lista Senatorów Królestwa Polskiego, Warszawa, 19 V 1830

Leona Ligęzy (druki z początku XX w.), ponadto kilka mniejszych darów (H. Zwolakiewicza, I. Cabana, Konstantego Prożogo, Andrzeja Piwowarczyka, Marii Krasowskiej, ks. L. Zalewskiego, Janusza Świeżego); 491

druków lubelskich, radomskich i kieleckich z lat 1914-1918; 1 235 wizytówek; 894 programów teatralnych i filharmonicznych. Najobfitszą dokumentację zgromadzono w działach: XIX (10 263 jednostki), I (7 921), XVII (5 563), XI (3 679), XVIII (2 578) i XIV (2 310 jednostek).

Cenne są dziewiętnastowieczne ulotki: *Lista Senatorów Królestwa Polskiego* z 19 V 1830, *Odezwa cara Mikołaja I Bożęju miłostiju* z 14 III 1848 r. (wezwanie do obrony Rosji przed ruchami rewolucyjnymi Wiosny Ludów), *Kilka słów Przełożonego Księży Dominikanów Lubelskich do Dobrodziejów* z 13 IX 1852 r. (apel do mieszkańców Lublina o składki na remont klasztoru i kościoła dominikanów), *Komitet Centralny Narodowy jako Tymczasowy Rząd Narodowy. Do braci Rusinów!* z 5 II 1863 r. (o wspólną walkę z caratem i uwłaszczenie chłopów) i 12 innych ulotek z Powstania Styczniowego. Do realizacji funkcji księżnicy, jako biblioteki regionalnej, przydatna jest wielotysięczna dokumentacja dotycząca województwa lubelskiego, szczególnie z lat I wojny światowej, międzywojennych i okresu powojennego.

Druki wydane po 9 V 1945 r. do 1991 r. posiadają kartotekę. Karty katalogowe – główne i odsyłaczowe są uszeregowane w jednym ciągu alfabetycznym. W dodatkowych skrzynkach wyodrębniono działy: teatr; malarstwo i rysunek; fotografika, grafika i rzeźba; plakaty; plakaty i afisze teatralne. Akcesja od początku 1992 r. posiada katalog rzeczowy. Materiały są opracowane grupowo według schematu klasyfikacyjnego „Przewodnika Bibliograficznego” (przed 1986 r., XXIV działy). Orientację w katalogu ułatwiają indeksy: przedmiotowy, osobowy, miejscowy i skrótów.

Podsumowanie

W zbiorach Łopacińskiego było szacunkowo 4 500-5 000 jednostek starych druków, grafiki, rękopisów, kartografii i innych dokumentów. Do lat I wojny światowej wzrosły one o połowę. W okresie międzywojennym zbiorami specjalnymi mało zajmowano się. Stanowiły one wizytówkę Biblioteki w zasięgu krajowym, lecz akcesja była mierna, sporadyczna. Lata po II wojnie światowej odnotowały niewielkie rozproszenie dokumentów i ubytki. Z ogólnie wiadomych powodów nie zbiory specjalne były najpilniejszą sprawą w tym czasie. Kiedy dyrektorem Miejskiej Biblioteki Publicznej im. H. Łopacińskiego został Antoni Kluczyk, na przełomie

1951 i 1952 r. utworzono cztery samodzielne stanowiska pracy do spraw zbiorów specjalnych, którymi kierowały: działem kartografii – Maria Łuszczynska (od lutego 1951)³⁵, rękopisów – Wanda Szwarcówna (od sierpnia 1951)³⁶, starych druków – Sabina Barbara Flanczewska – Flanczewska (od grudnia 1951)³⁷, grafiki – Elżbieta Łoś – Kowecka (od września 1952)³⁸. W 1955 r. po utworzeniu Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej M. Łuszczynska została kierownikiem Działów Specjalnych, zaś od 1958 r. zintegrowanego Działu Zbiorów Specjalnych. Wszakże organizacja pracy w dziale w znacznej mierze opiera się na specjalizacji poszczególnych pracowników według określonych zbiorów dokumentów³⁹. Następnie Działem Zbiorów Specjalnych kierowali: Halina Wolska (1983-1987) i Jan Smolarz (od 1987 r.).

W końcu 1956 r. zbiory specjalne liczyły 17 848 jednostek. Ich rozwój w latach 1960 - 2000 przedstawia tab. 9.

W latach 1958-1963 średnio przybywało niespełna 50 jednostek zbiorów specjalnych; w latach 1964-1976 – 346; w latach 1977-1982 – 647; w latach 1983-1986 – 572 jednostki; w latach 1987-1991 – 1 034; w latach 1992 -1999 – 4 626 jednostek. Według źródeł akcesji w latach 1983-1999 z zakupu pochodziło 19, 3% jednostek zbiorów specjalnych, z darów 25,1% jednostek, z innych źródeł (m.in. regionalny egzemplarz obowiązkowy i produkcja własnej Pracowni Reprograficznej) - 55,6% jednostek. Najmniej kosztowały budżet Biblioteki dżs-y i fotografie. Najwięcej, w interesujących nas latach, wpływało dokumentów życia społecznego (opracowanie grupowe) oraz jednostek ikonografii: pocztówek, ikonografiki i grafiki. Nie brak także tzw. kłopotów rozwoju. Najpilniejszej

³⁵ J. Smolarz. *Maria W. Łuszczynska* (3 VI 1922 - 29 VIII 1991). „Bibl. Lub.” 1992 R. 37 s. 86-88.

³⁶ J. Smolarz. *Szwarcówna Wanda*. [W:] *Słownik biograficzny miasta Lublina*. pod red. T. Radzika, A. A. Witusika i J. Ziółka. t. 2. Lublin 1996, s. 271-272.

³⁷ T. Gaworczyk. *Sabina Barbara Flanczewska*. „Folia Bibliologica” 1986/1987 R. 34/35 s. 191-192.

³⁸ Arch. KUL. Akta studenckie Wyd. Humanist. Elżbieta Łosiówna; Muzeum Lubelskie, Teczka osobowa Elżbiety Marii Łoś. Ur. 19 IX 1929 r. w Warszawie, mgr historii sztuki KUL, obecnie emeryt. prof. dr hab. Polskiej Akademii Nauk (nauki historyczne, historia kultury materialnej XVIII i XIX w. w Polsce).

³⁹ Ponadto w zbiorach specjalnych pracowali: Celestyna Nieścior-Profeta, Irena Dziok-Strelnik, Halina Wolska, Agnieszka Winiarczyk-Dziuba, Elżbieta Kurpińska, Małgorzata Trojnicka-Zyglewska, Maciej Sobieraj.

poprawy wymagają warunki magazynowania i przechowywania zbiorów specjalnych. Zasługuje na to około 2/3 źródeł wiedzy o regionie lubelskim, którymi dysponuje w zasobie zbiorów specjalnych Biblioteka im. H. Łopacińskiego. Zasługują na to również inne części tych zbiorów jako wartościowe komponenty Narodowego Zasobu Bibliotecznego⁴⁰.

Tab. 9. Liczba jednostek inwentarzowych i statystycznych zbiorów specjalnych WiMBP im. H. Łopacińskiego w Lublinie w latach 1960-2000.

Rok	Liczba jednostek	Rok	Liczba jednostek	Rok	Liczba jednostek
1960	17981*	1987	32581	1994	76991
1965	18832*	1988	33797	1995	82322
1970	27181*	1989	35310	1996	87172
1975	27587*	1990	37075	1997	92329
1980	30363*	1991	38156	1998	97612
1985	33666	1992	67920	1999	101786
1986	34263	1993	72901	2000**	104317

*Stare druki w wolaminach.

**Dane za I półrocze.

Źródło: Sprawozdania roczne z pracy DzZS BŁ.

⁴⁰ Łuszczczyńska. *Dział Zbiorów Specjalnych...* s. 36-46; Smolarz. *Skarby...*; Wolska. *Ze skarbów...*